

allereerste besloten. Ergo: de schepping van die heele mooie wereld is alleen maar een middel om te komen naar wat anders. Daar hebt ge de zaak: de schepping is alleen maar een middel. Ze is niet begeerd om en in zichzelf.

Maar de infralapsariër werpt tegen: Man, schef uit, ga niet op je hooge en toch zoo lage stoeltje over God zóo praten, en over de orde in zijn besluiten, dat ge den band aan de successie van zijn werken kwijt raakt. De schepping van de wereld behaagde God ook in zichzelf. Die schoone wereld is het werk zijner handen, waarin Hij lúst had. En vergeet dat niet. Zeg b.v. nooit, dat Gods eenige doel met de schepping geweest is: kandidaten voor de verdoemenis te krijgen naast kandidaten voor de glorificatie. Zeg nooit, dat Gods bedoelen met Adams schepping uitgeput is met Adams val, als gelegenheid, door God geopend, om voor Zichzelf verdoemeniscandidaten te verwekken — waarbij dan Adams individuele zaligheid een neven-kwestie wordt.

Ik ga in deze artikelen op deze kwestie niet verder in.

Maar waar ik zelf noch supra- noch infralapsarist wil wezen, geloof ik, dat zoowel Gods gezindheid jegens de personen van den aanvang af bepaald is door zijn besluit, ten hunnen opzichte genomen, als ook dat God een positief behagen heeft in zijn werken. De bedoeling van de schepping van een verworpen is niet uitgeput door het zeggen: ziedaar nu materiaal voor de verdoemenis — zijn schepping is alleen maar „middel” van „secundaire” betekenissen tegenover het „primaire” (Coccejus) van Gods besluit aangaande het uiteindelijke lot der gepredestineerden.

En dat wilde ik nu ook zeggen van de prediking van Gods genade (plus van zijn toorn), de verkondiging van zijn deugden (liefde en gerechtigheid), de stipulatie met de bondskerk (eisch en belofte). Die is altijd, behalve „middel” ter bereiking van wat straks als uitkomst zal gezien worden, ook een doel-in-zichzelf, een schoone verbreiding van Gods Naam, een uitstraling van zijn heerlijkheid, een prolongatie van zijn o c h t e n d s t o n d s w e r k in Genesis 1: de verantwoordelijkstelling van den mensch. Want daarin verheerlijkte God Zichzelf — dat Hij menschen schiep, die meer dan stomme creaturen waren. Hij stelde hen dadelijk verantwoordelijk „door Woord en door verbondsstipulatie. Die is in het drama der geschiedenis niet maar een haast-middelje, om straks weg te werpen, zooals men het beschermend omhulsel van een goeie Amerikaanse sigaar wegwerpt, zoodra men ze opsteekt. Neen — dat verantwoordelijk stellen behaagt God als verkondiging van Zijn lof. Maar de individuen dan? Daarover een volgende maal. K. S.

Avondmaals-theorieën

Dr W. F. Dankbaar gaf bij de N.V. Callenbach, Nijkerk, een ons ter aankondiging gezonden boekje in een nieuwe serie „Onze Tijd”. Onderwerp: De tegenwoordigheid van Christus in het avondmaal.

De bedoeling van het boekje is een lans te breken voor eenige correctie van de calvinistische avondmaalsviering. Het Calvinisme, aldus schrijver, heeft het avondmaal overwegend aan de gedachtenis des kruises gekoppeld. Een overheerschende gedachtenis aan het lijden en sterven van Christus, ziedaar zijn bezwaar.

Hij wil den nadruk leggen op de aanwezigheid van Christus. Als „Levende Heer”.

Natuurlijk hangt deze meening samen met nieuwere opvattingen, die we thans niet kunnen ontleden. Dat kan wel eens afzonderlijk. Voor wat de hoofdzaak betreft, zij gezegd, dat wij dr Dankbaar's opvatting niet kunnen aanvaarden. Christus' tegenwoordigheid, en dan wel als Levende, ooh, daar heeft Calvin al genoeg over geschreven. Genoeg, en — beter. Hij heeft daar met al de zijnen duidelijk over gestreden tegen roomschen en lutherschen. Maar, het ging hem toch om een zichtbare preek van den gekruisten Christus, van zijn gebroken lichaam, zijn vergoten bloed. Al is die Prediker de levende Heer, de tekst van de preek is toch zijn lijden en sterven, dat ons uit Hem doet leven. Zoo was en is het bevel van den Christus zelf. Gevaar voor een passiespel ziet dr Dankbaar; wij zien dat ook. Maar dan juist in niet-calvinistische kringen. En dat de schrijver speciaal het woord *gedachtenis* maaltijd gebruikt, ook als hij de huidige calvinistische avondmaalsleer noemt, is niet heelemaal zakelijk. Of liever, als *voorkeursterm* is de term heelemaal niet zakelijk.

In dit alles ligt een begunstiging van een sacramentalistische opvatting, die de calvinisten onder de suggestieve kracht van heel wat onduidelijke woorden weer een beetje den roomschen kant uit wil trekken. Men noemt dat een nieuwe liturgische beweging. Het Woord op den achtergrond; het mysterie van het aanwezige „numen” meer naar voren. De „elementen” (brood en wijn) moeten minder sterk het avondmaalsbeeld beheerschen; Christus is tegenwoordig in het geheel der sacramentele handeling, meent dr Dankbaar.

Maar dat blijve rusten tot later.

Dezen keer willen we iets zeggen over één van de pogingen van den schrijver, om de „vaders” der oudheid te betrekken in de dilemma's, die hij zelf, wij gelooven: ten onrechte, hier dwingend acht. Een hunner is de bekende preek Chrysostomus. Die zou hebben gestuurd in de richting van de verandering der „elementen”. In die van de „gestelde” aanwezigheid van Christus' lichaam en bloed. Wat natuurlijk schrijver foutief voorkomt.

Ons trouwens ook.

Maar om andere redenen.

Wij willen toch inderdaad de teekenen zien van gebroken lichaam en vergoten bloed.

En dat men van het woord „teeken”, „element” maakte, wat op zichzelf niet altijd kwaad bedoeld is, maar toch wel heel wat onnodige geleerdheid laat vloeden, kunnen wij ook niet helpen. K. S.

Chrysostomus en „dat” parool

Nu meent dr Dankbaar, daarin anderen volgende, als bewijspiaats voor zijn beweren aangaande Chrysostomus te kunnen aanvoeren een citaat uit één van diens preeken over Judas' verraad. In die preek zegt Chrysostomus: „toute to rhéma metarruthmizei ta prokelmena”. Dr Dankbaar geeft daarvan deze vertaling: „dit woord brengt de verandering van de voorgezette (elementen) tot stand”. Is die vertaling juist?

We gelooven het niet.

We kunnen verstaan, dat dr D. op anderen steunt. Maar waarom vertrouwt hij die anderen? De studie van de „kerkvaders” was immers zoo lang in verkeerde handen? Greijdanus wist wel wat hij deed, toen hij plette voor een leerstoel in de patristiek, de leer der kerkvaders.

De plaats, waar het om gaat, vindt men bij Migne, Patr. Ser. Gr. Prior, P.-G. t. xlix, Of, in de editie Etonae, Norton, 1612, t. v, 589a, en in anderen context ook 589b.

Nu meent dr D., dat Chrysostomus bedoelt te zeggen: a) als de PRIESTER zegt: dit is mijn lichaam, dan worden door dat parool van dien man de elementen veranderd..... Ik geloof dat niet. De editie Migne, zegt: „Hij zegt: dat is mijn lichaam, dit woord” (doet dan wat met wat daar op tafel ligt). Maar wie bewijst, dat die „hij” in „hij zegt” die priester is, die bij een of andere avondmaalsviering die woorden prevelt? Niemand kan dat bewijzen. Het kan „hij” wezen, het kan ook „Hij” wezen, m.a.w. het kan een doodgewone priester zijn, het kan ook de (aanwezige of eenmaal in de opperzaal aanwezig geweest zijnde) Grootste Hoogepriester zijn. En ik meen dat deze laatste bedoeld is.

Bewijs? Niet moeilijk.

Chrysostomus trekt een parallel met een woord van God..... in het paradijs. Daar zei God met die stem van-zoo-heel-lang-geleden (er staat „ekeinê hê phoonê”): want en vermenigvuldigt u en bevoont de aarde. Als dat een roomsche priester of een dominee zegt tegen een getrouwd paartje, kan het best zijn, dat ze heelemaal geen kinderen krijgen. Maar toen God het zei tegen den man en de manin in het paradijs, wel, zoo zegt Chrysostomus, toen gebeurde er wat.

Let op, zeggen nu vandaag onze sacramentalisten: er gebeurde wat. Een handeling! De elementen werden zeker veranderd.....?

We zouden willen zeggen: neen, neen. Adam bleef een heel gewone man, de manin een doodgewone vrouw. Er zijn meer heel „gewone” mannen en „gewone” vrouwen, die toch geen kinderen krijgen. Maar Luther zegt: dat komt, omdat God tenslotte regeert. Luther vraagt in een bepaalde uitspraak, die Bühler citeert en die — als ik het goed begrepen heb, Barth op gezag van Bühler naschreef in zijn jongste dogmatiek-deel, waar Miskotte zoo enthousiast over schreef (en waarin Barth zijn graf met eigen spade gegraven heeft, geloof ik), — Luther vraagt: hoe komt het dat de ééne vrouw kinderen krijgt, de andere niet? Het is niet de schuld van den man of de vrouw; tenslotte is het God, die den schoot moet openen. Hij zegt: de schepselen die wij dagelijks gebruiken, helpen ons niet, als God zijn verborgen KRACHT er niet in legt. Je kunt brood eten, en het kan je soms toch niet helpen; kleeren aantrekken, en toch blijf je soms koud; wapenen gebruiken, en toch kun je den slag verliezen. Zoo kun je ook getrouwd zijn, en toch kinderloos blijven. Zulke creaturen zijn dan larven van God, zegt Luther. Dat betekent niet wat Barth ervan maakt: DE kreatureur is DE larve van God, hetgeen hij, heelemaal doorslaande, nu aldus interpreteert: de geschiedenis van de kreatureur is de geschiedenis van de heerlijkheid van God. Het is niet een kwestie van God, die zich verbergt achter de kreatureur. Als Hij zich in DE kreatureur verborg, dan kon Hij, althans in deze bedoeling, die larve niet afleggen, wat hij toch doet, als het Hem behaagt, b.v. bij Jacob in Pniël, waar de Heere eerst in een larve, we zouden zeggen: in een vernomming, incognito kwam, maar na een poosje, toen Hij ging SPREKEN, de larve afleef.

Zoo bedoelt Luther het ook met die schepselen, die Gods larve zijn: het brood, de kleeren, de wapens, de baarmoeder, ooh, die zijn het eigenlijke niet, net zoo min als het *costuum* van den tooneelspeeler de speler zelf is. De KRACHT Gods moet erin meekomen. De mensch zal bij brood alleen (die larve) niet leven, maar bij alle WOORD, dat van den mond Gods uitgaat, en het brood KRACHT verleent.

En zóó wil nu Chrysostomus. Toen God tot Adam en Eva in het paradijs zei: gaat heen, wel, toen gebeurde er wat, toen werd dat woord geladen met schepperskracht. Het was „een” woord, een „parool”, maar het werd toen een FEIT, het DEED wat, net zooals toen God zei: het zij licht. Toen werden, ook lieve mensch, heelemaal geen elementen veranderd. God schiep alleen maar licht waar geen licht was. En zoo lei Hij ineens de kracht van kinderen krijgen in man en vrouw, en toen kwamen ze er ook. Geen elementen-verandering. Slechts werden de lichamelijke organen met Gods kracht voorzien. Niet magisch geladen, maar kreatureurlijk effectief gesteld. Door het BLIKKOMENDE Woord. Luther noemt dat: *mandatum ADIUNCTUM*.

En zoo moet, o dr Dankbaar, bij het avondmaal Gods BLIKKOMENDE woord komen.

Chrysostomus zegt: DAT parool (ekeinê, niet hêde, of hautê, maar ekeinê phoonê, dat woord-zoo-heel-lang-geleden). Het is ook niet de dominee die trouwt, en bij het huwelijksformulier nu ineens de elementen van man en vrouw verandert, maar Gods scheppingswoord in het paradijs. En als Chrysostomus dat nu vertelt bij wijze van vergelijking met die andere „phoonê” (stem) die eens sprak: DIT IS MIJN LICHAAM, dan vertaalt ik: dit is mijn lichaam, zegt HIJ (Christus), heel-lang-geleden, in die paaschzaal; en toen gebeurde er wat met wat daar op tafel lag. „Hij zegt” is niet: houd je adem in, het

belletje van den priester rinkelt bij de mis, doch het is: weest stil, en doet de schoenen van uw voeten: de Holland spreekt, in Mattheus zooveel vers zooveel: dit is mijn lichaam. Doodeenvoudig.

Waarom kijkt men Chrysostomus zelf niet even na? Ja, maar, er staat toch: metarruthmizei? En dat vertaalde dr Dankbaar door: VERANDERING BRENGEN (in de elementen); is dat dan soms ook al niet juist?

Ik zeg: neen. Migne is roomsch. Als die dus Chrysostomus weergeeft, geeft hij graag een roomsche interpretatie. Maar protestanten moeten uit eigen oogen kijken, als ze ons Calvin willen corrigeren. Metarruthmizei kan inderdaad beteekenen: veranderen. Bijvoorbeeld: een boos mensch in een goed mensch veranderen. Noemt dr Dankbaar de bekeering nu ook verandering van elementen, van substantie? Ik niet, en de gereformeerde vaders ook niet. K. S.

Adams elementen veranderd?

We moeten nog maar even doorpraten over dat lastige woord „metarruthmizei”. Onze jeugd en ook onze ouderlingen en dominees moeten klaar kunnen zijn, als tegenwoordig van allen kant men probeert, aan Calvin te trekken, ook inzake de avondmaalsleer.

Reeds toonden we aan, dat het grieksche woord, dat Chrysostomus gebruikte, inderdaad kan beteekenen: veranderen (wat alles en nog wat beteekenen kan). Geen wonder, dat roomschen vertalen: transformeren: de elementen, brood en wijn, worden getransformeerd in Christus' lichaam. Zoo halen ze hun hulpstroepen uit de oudheid. Maar protestanten moesten er niet zoo gauw invliegen. Reeds gaven we aan, hoe het woord kan beteekenen: veranderen, verbeteren (Stephanus, Thes. L. Gr., iii, 727; Liddell-Scott, Clemens Alex., ed. O. Stählin, 4. Hnd, Reg., Leipzig, 1936, plaatsen iii, 39, 5; ii, 314, 14; iii, 44, 31). Maar het heeft daar nooit de betekenis van *wezenverandering*, of *transsubstantie*, wijziging van elementen. En verder bewijst Philostorgius, Kerkgesch., ed. J. Bidez, Leipzig 1913, 35 (iii, 5), dat het woord kan beteekenen: overbrengen in een andere sfeer, in een ander raam zetten, of: in een anderen stijl laten optreden; b.v. van scherphoekig in rond veranderen (Thes, Steph. a.w.). Het woord kan dus zijn: in andere proporties laten optreden.

Hoe moet het nu hier?

Om te beginnen moeten we ophouden, zulke woorden klakkeloos over te nemen van anderen, die het uit hun verband lichten. Rouët de Journel, Ench. Patr., 1157, neemt natuurlijk ook het citaatje uit Chrysostomus op, en blijft óók al net precies halt houden vóór de herinnering aan Gods woord, dat de menselijke natuur, zonder eenige „transformatie” de kracht verleende van kinderen verwekken, paidopola.

Het lijkt me toch niet eerlijk, zóó te citeeren, omdat men nu eenmaal met alle geweld de verandering van brood en wijn in Christus' lichaam en bloed uit de „vaders” als dogmatischen bijt weg wil slepen.

Vervolgens: de editie Etonae, p. 559, heeft het voordeel, dat ze van die ééne preek van Chrysostomus twee-erlei tekst geeft. Vergelijking doet zien, dat hij er den nadruk op legt, dat God één enkele maal (hapax) dat bevelende woord sprak: vermenigvuldigt u, en daarmee de kracht tot kinderverwekking in het menselijke organisme (natuur) legde. Het staat niet in den éénen tekst, dien ook Migne heeft, maar naast dien tekst-bij-Migne drukt de ed. Etonae óók dien anderen af. De gedachte is: één keer sprak God: vermenigvuldigt u, en nu is vervolgens alle eeuwen door (dia pantas tou chronou) die menselijke natuur voorzien van die kracht. Niet hun „elementen” zijn veranderd, doch de ontvangers der natuur zijn gezegend. K. S.

De stem in 't paradijs, de stem in de opperzaal

Nu gaat Chrysostomus verder: zóó, als die ééne stem, dat ééne goddelijke parool in het paradijs voor altijd de dragers van de natuur zegende, zoo zal nu óók deze ééne stem (nl. zie ed. Etonae, t. viii, noten, 770: dat ééne woord-in-de-opperzaal) voor alle eeuwen de geloovigen, hen, die naar den Spreker luisteren, zooals Adam het deed, zegenen met genade, hen daarin doen wassen. Van verandering der elementen geen sprake, maar wel van zegen, uitgestort in de geloovigen.

Waarom geen verandering van elementen?

Omdat ze doodgewoon elementen bleven, net zooals Adams lichaam, en dat van Eva. Ze werden niet in een andere substantie, doch in een ander „rhythme” overgebracht, in een andere sfeer, in een kader van zegenbediening. Brood en wijn waren in zich zelf maar bloote figuren, een bloot schema, zegt Chrysostomus, toen die Hoogepriester daar bij de jongeren aan tafel zat, en Judas — naar hij meent — er ook bij was. Schema, dat woord beteekent figuur, zooals het óók bedoeld is in art. 25 van onze belijdenis. Elders komt bij Chrysostomus „schema” voor in den zin van: een uiterlijke vorm of gedaante, die nog niet de werkelijkheid bevat of laat zien. Als iemand een bewering doet, die per slot van rekening „niks om 't lijf heeft”, die „hol” is, dan zegt Chrysostomus op een andere plaats: een schema! (ed. Etonae, iii, 731, preek over den twist tusschen Petrus en Paulus, Gal. 2: 11-13, zie de uitvoerige noot daarop, ook uit andere taalgebieden, viii, 370, b en 371, a). Schematiseren is: simuleren, je neemt dan maar een figuur aan, maar er zit geen realiteit, geen „waarheid” in. Zie ook Chr. op Col. 1: 15-18; hij zegt daar: als de kerk van die mooie, zware, dikke woorden spreekt, maar de praktijk klopt er nooit meer op, oei, oei, dan zijn al die mooie woorden enkel maar schema's geworden van de zaken: het lijkt heel wat, maar „d'r zit niets in”, ze zijn een holligheid, zonder inhoud (iv, 107; vgl. de noot, viii, 486). Zoo'n schema is alleen maar (monon) een schema, een woord-zonder-inhoud.

Het zou belachelijk zijn, als nu protestantsche referen-

ten gingen, menen, uiterlijke g... een schema, ander „rhy... ren, maar... Het is... niet citaa... van rooms

Da...

En nu... onze Pri... tafel, die... wat brood... Schema... een figuur... Luther zo... vorm, we... Vullen me... Neen, i... in-zichzelf... Hoe doe... die wat... elementen... zooals Go... En Chris... KELIJKKE... der dage... ER OOK... begrepen... Schilder... dat ze da... daarom s... het teke... daante, e... de werke... machtw... toovenau... de figuur... belijdenis... ons te b... schematis... zelfde be... soonlijk i... der calvi... stomus... Dus m... corrigeer... van den... schuldig... zou zeg... sacramen... een sym... niet, nóp...

Hoe doe...

die wat... elementen... zooals Go... En Chris... KELIJKKE... der dage... ER OOK... begrepen... Schilder... dat ze da... daarom s... het teke... daante, e... de werke... machtw... toovenau... de figuur... belijdenis... ons te b... schematis... zelfde be... soonlijk i... der calvi... stomus... Dus m... corrigeer... van den... schuldig... zou zeg... sacramen... een sym... niet, nóp...

Hoe doe...

Ik bew... mizel bet

De k...

§ 3 „Ev... telijk-ka... 7. O.i... een ke... er op in... d. Waal... verr... meen... taak... deed... naar... was (l... derde n... meent... Epheze... heidsra... dus ges... Over... nog afz... is alleer... plaat... aar”,... sluit... prest... Wij z... te voer... de Schr... Paulus'... was, W... het mo... clopaed... het slot... theus n... salonica... met bel... Cor. 4:... lipp, 2:... begin r... nadert... (2 Tim... niet tot... 1: 1; F... ergens... gen we... In de... lus Tim